

INFORMACINIS PRANEŠIMAS

Apie Rusijos Federacijos Konstitucinio Teismo vaidmenį aneksuojant Krymą

Įvadas

2014 m. kovo 21 d. Rusijos Federacija aneksavo Krymo Respubliką ir Sevastopolio miestą. Tai atsitiko po kelių trumpesnio nei vieno mėnesio laikotarpio įvykių, kuriuose akivaizdžiai dalyvavo Rusijos ginkluotosios pajėgos. 2014 m. kovo 18 d. Rusijos Federacijos Konstitucinis Teismas gavo prašymą pateikti išvadą dėl Krymo prijungimo sutarties konstitucingumo, ir jau kitą dieną, 2014 m. kovo 19 d., jis paskelbė savo išvadą. Krymo aneksija užbaigta 2014 m. kovo 21 d. Teismo išvada buvo tiesioginė priemonė, padėjusi šalyje įteisinti Ukrainos teritorijos dalies aneksiją – tarptautinį nusikaltimą. Tai precedento neturintis įvykis, nes vykdant sunkiausią tarptautinį nusikaltimą – agresijos nusikaltimą – pirmą kartą istorijoje pasinaudota visu konstituciniu teismu.

Tarptautinis konsensusas dėl Krymo aneksijos neteisėtumo

Tarptautinė bendruomenė pasmerkė Krymo okupaciją ir aneksiją kaip sunkų *ius cogens* įsipareigojimo nenaudoti jėgos (t. y. agresijos) pažeidimą. Toks pažeidimas lemia atitinkamą *erga omnes* tarptautinę pareigą nepripažinti faktinio teritorinio darinio, sukurto pažeidžiant pamatinę tarptautinės teisės normą, tariamo valstybingumo, taip pat nepripažinti jokio teritorijos įgijimo, kuris yra tokio pažeidimo rezultatas¹. Įvairios tarptautinės organizacijos ir institucijos yra priėmusios rezoliucijas, kuriose skelbiama apie Krymo aneksijos neteisėtumą ir kuriomis patvirtinamas Ukrainos teritorinis vientisumas su tarptautiniu mastu pripažintomis jos sienomis:

1. 2014 m. kovo 27 d. rezoliucijoje dėl Ukrainos teritorinio vientisumo **Jungtinių Tautų Generalinė Asamblėja** patvirtino Ukrainos suverenitetą ir teritorinį vientisumą, priminė, kad Ukraina neleido surengti referendumo dėl Krymo statuso, pareiškė, kad toks referendumas negalioja, ir paragino valstybes nepripažinti jokio Krymo Autonominės Respublikos ir Sevastopolio miesto statuso pakeitimo².

¹ Privalomo nepripažinimo doktrinoje numatyta, kad valstybės yra įpareigos nepripažinti, priimdamos individualius arba kolektyvinius aktus, faktinio teritorinio darinio, sukurto pažeidžiant vieną arba daugiau pamatinių tarptautinės teisės normų, tariamo valstybingumo. Ši logika pagrindžia Stimsono doktriną, kuria valstybės rėmėsi siekdamos pateisinti Sovietų Sąjungos įvykdytos Baltijos valstybių aneksijos nepripažinimą. Ši logika taip pat išreikšta Tarptautinės teisės komisijos Valstybių atsakomybės straipsnių projekto 41 straipsnyje. Ši pareiga yra tarptautinės paprotinės teisės norma ir ja siekiama neleisti, kad tarptautinės teisės pažeidimas būtų pripažintas teisėtu. Ji apima „minimalų pasipriešinimą“ ir „nuolatinį atsisakymą pripažinti teisės pažeidimą“. Pareiga atsiranda, kai teritorinis darinys sukuriama pažeidžiant *erga omnes* normą, ypač pažeidžiant draudimą naudoti jėgą, pažeidžiant tautų apsisprendimo teisę arba nuolatinės rasinės diskriminacijos draudimą.

² JT Generalinė Asamblėja, Rezoliucija dėl Ukrainos teritorinio vientisumo, A/RES/68/262, 2014-03-27. Priimta 100 narių balsavus už, 11 – prieš ir 58 susilaikius.

2. 2016 m. gruodžio 19 d. rezoliucijoje dėl žmogaus teisių padėties Krymo Autonominėje Respublikoje ir Sevastopolio mieste (Ukraina) **Jungtinių Tautų Generalinė Asamblėja** pasmerkė laikiną Krymo – Ukrainos teritorijos dalies – okupaciją ir dar kartą patvirtino nepripažįstanti jo aneksijos, taip pat pripažino Rusiją okupuojančia valstybe Krymo atžvilgiu³.
3. 2017 m. gruodžio 19 d. ir 2018 m. gruodžio 22 d. rezoliucijose dėl žmogaus teisių padėties Krymo Autonominėje Respublikoje ir Sevastopolio mieste (Ukraina) **Jungtinių Tautų Generalinė Asamblėja** dar kartą priminė 2014 m. kovo 27 d. rezoliuciją 68/262 dėl Ukrainos teritorinio vientisumo, patvirtino savo įsipareigojimą Ukrainos suverenitetui, politinei nepriklausomybei, vienybei ir teritoriniam vientisumui tarptautiniu mastu pripažintoje jos teritorijoje, pasmerkė Rusijos Federacijos tebevykdomą laikiną Ukrainos teritorijos dalies – Krymo Autonominės Respublikos ir Sevastopolio miesto – okupaciją ir dar kartą patvirtino nepripažįstanti jos aneksijos⁴.
4. 2018 m. gruodžio 17 d. rezoliucijoje dėl Krymo Autonominės Respublikos ir Sevastopolio miesto (Ukraina) bei Juodosios ir Azovo jūrų dalių militarizavimo problemos **Jungtinių Tautų Generalinė Asamblėja** priminė ankstesnes savo rezoliucijas dėl Ukrainos teritorinio vientisumo ir žmogaus teisių padėties Kryme, dar kartą pasmerkė Rusijos Federacijos tebevykdomą laikiną Ukrainos teritorijos dalies (Krymo) okupaciją ir patvirtino nepripažįstanti jos aneksijos, taip pat išreiškė paramą Ukrainos įsipareigojimui laikytis tarptautinės teisės nutraukiant Rusijos vykdomą laikiną Krymo okupaciją. JT Generalinė Asamblėja taip pat pabrėžė, kad Rusijos kariuomenės buvimas Kryme yra priešingas Ukrainos nacionaliniam suverenitetui, politinei nepriklausomybei ir teritoriniam vientisumui bei kenkia kaimyninių šalių ir Europos regionų saugumui ir stabilumui; pareikalauta, kad Rusijos Federacija, kaip okupuojanti valstybė, nedelsiant išvestų savo karines pajėgas iš Krymo ir nutrauktų jos vykdomą laikiną Ukrainos teritorijos okupaciją.⁵
5. 2016 m. lapkričio 14 d. preliminarus nagrinėjimo veiklos ataskaitoje **Tarptautinis baudžiamasis teismas** padarė išvadą, kad padėtis Krymo teritorijoje ir Sevastopolyje

³ JT Generalinė Asamblėja, Rezoliucija dėl žmogaus teisių padėties Krymo Autonominėje Respublikoje ir Sevastopolio mieste (Ukraina), A/RES/71/205, 2016-12-19.

⁴ JT Generalinė Asamblėja, Rezoliucija dėl žmogaus teisių padėties Krymo Autonominėje Respublikoje ir Sevastopolio mieste (Ukraina), A/RES/72/190, 2017-12-19; JT Generalinė Asamblėja, Rezoliucija dėl žmogaus teisių padėties Krymo Autonominėje Respublikoje ir Sevastopolio mieste, Ukraina, A/RES/73/263, 2018-12-22.

⁵ JT Generalinė Asamblėja, Rezoliucija dėl Krymo Autonominės Respublikos ir Sevastopolio miesto (Ukraina) bei Juodosios ir Azovo jūrų dalių militarizavimo problemos, A/RES/ 73/194, 2018-12-17.

prilygsta tarptautiniam ginkluotam Ukrainos ir Rusijos Federacijos konfliktui⁶. Taip patvirtintas Krymo, kaip Rusijos okupuotos teritorijos, statusas.

6. 2014 m. balandžio 9 d. rezoliucijoje **Europos Tarybos Parlamentinė Asamblėja** paskelbė, kad 2014 m. kovo 16 d. referendumo rezultatai ir Rusijos Federacijos įvykdyta neteisėta Krymo aneksija neturi jokios teisinės galios ir kad Europos Taryba jų nepripažįsta. Asamblėja padarė išvadą, kad siekį atsiskirti ir integruotis į Rusijos Federaciją kurstė ir skatino Rusijos valdžios institucijos⁷. Atsižvelgdama į tai, kad Rusijos Federacijos veiksmai neabejotinai yra sunkus tarptautinės teisės pažeidimas, Parlamentinė Asamblėja sustabdė Rusijos Federacijos balsavimo teises⁸.
7. 2015 m. sausio 27 d. rezoliucijoje **Europos Tarybos Parlamentinė Asamblėja** paragino Rusijos valdžios institucijas užtikrinti visų asmenų, gyvenančių Rusijos Federacijos *de facto* neteisėtai kontroliuojamame Kryme, saugumą ir pagarbą žmogaus teisėms⁹.
8. 2016 m. spalio 12 d. rezoliucijoje **Europos Tarybos Parlamentinė Asamblėja** pakartojo smerkianti neteisėtą pusiasalio aneksiją ir tolesnį jo integravimą į Rusijos Federaciją pažeidžiant tarptautinę teisę ir Europos Tarybos statutą¹⁰.
9. 2018 m. sausio 23 d. rezoliucijoje **Europos Tarybos Parlamentinė Asamblėja** išreiškė susirūpinimą dėl humanitarinės padėties, kurią lėmė Rusijos Federacijos įvykdyta Krymo okupacija ir pamėginta įvykdyti aneksija, taip pat griežtai pasmerkė Rusijos politiką siekiant pakeisti neteisėtai aneksuoto Krymo gyventojų demografinę sudėtį¹¹.
10. 2014 m. balandžio 17 d. rezoliucijoje **Europos Parlamentas** pasmerkė Krymo referendumą kaip neteisėtą ir nepateisinamą ir paskelbė, kad Ukrainos pusiasalio aneksija įvykdyta pažeidžiant tarptautinę teisę¹². Jis taip pat pareiškė esąs įsitikinęs, kad Rusijos teigimas, jog ji turi teisę naudoti visas priemones rusų mažumoms trečiosiose šalyse apsaugoti, neatitinka tarptautinės teisės nuostatų ir pažeidžia pagrindinius tarptautinės elgsenos XXI a. principus.

⁶ Tarptautinis baudžiamasis teismas, Preliminaraus nagrinėjimo veiklos ataskaita, 2016 m. lapkričio 14 d., 158 punktas.

⁷ Europos Tarybos Parlamentinė Asamblėja, Rezoliucija Nr. 1988 (2014) „Naujausi įvykiai Ukrainoje: grėsmė demokratiškos institucijų veikimui“, 14–16 punktai.

⁸ Europos Tarybos Parlamentinė Asamblėja, Rezoliucija Nr. 1990 (2014) „Anksčiau patvirtintų Rusijos delegacijos įgaliojimų persvarstymas esminiais pagrindais“; Rezoliucija Nr. 2034 (2015) „Dar nepatvirtintų Rusijos delegacijos įgaliojimų ginčijimas esminiais pagrindais“.

⁹ Europos Tarybos Parlamentinė Asamblėja, Rezoliucija Nr. 2028 (2015) „Pabėgėlių iš Ukrainos ir perkeltųjų asmenų humanitarinė padėtis“, 2015-01-27, 15.2 papunktis.

¹⁰ Europos Tarybos Parlamentinė Asamblėja, Rezoliucija Nr. 2132 (2016) „Rusijos agresijos Ukrainoje politinės pasekmės“, 2016-10-12, 4 punktas.

¹¹ Europos Tarybos Parlamentinė Asamblėja, Rezoliucija Nr. 2198 (2018) „Karo Ukrainoje humanitarinės pasekmės“, 2018-01-23, 1, 7 punktai.

¹² Europos Parlamentas, Rezoliucija Nr. 2014/2699(RSP) dėl Rusijos spaudimo Rytų partnerystės šalims, ypač Rytų Ukrainos destabilizavimo, 2014 m. balandžio 17 d.

11. 2015 m. liepos 5 d. rezoliucijoje **ESBO Parlamentinė Asamblėja** pasmerkė Rusijos Federacijos vienašalį ir nepagrįstą išpuolį prieš Ukrainos suverenitetą ir teritorijos vientisumą¹³.

12. 2014 m. kovo 21–22 d. **Europos Tarybos Venecijos komisija** nusprendė, kad 2014 m. kovo 16 d. Kryme surengtas referendumas yra neteisėtas¹⁴.

Nėra rezoliucijų, kuriose būtų skelbiama, kad Krymo aneksija teisėta. Vadinasi, yra tarptautinės bendruomenės konsensusas ne pripažinti aneksijos ir traktuoti ją kaip sunkų imperatyviųjų tarptautinės teisės normų pažeidimą (agresiją); Krymas laikomas laikinais Rusijos okupuota Ukrainos dalimi.

Rusijos Federacijos Konstitucinis Teismas kaip priemonė Krymo aneksijai vykdyti

1. Krymo aneksija nebūtų įvykusi, jei Rusijos Federacijos Konstitucinis Teismas nebūtų priėmęs išvados dėl vadinamosios Krymo priėmimo sutarties teisėtumo. Ši išvada buvo būtina pagal federalinio konstitucinio įstatymo „Dėl priėmimo į Rusijos Federaciją ir naujo Rusijos Federacijos subjekto sukūrimo tvarkos“ (toliau – Prijungimo įstatymas) 7 straipsnio 4 dalį¹⁵. To paties įstatymo 8 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad sutartis dėl naujo subjekto priėmimo į Rusijos Federacijos sudėtį gali būti ratifikuota tik jei Rusijos Federacijos Konstitucinis Teismas pripažįsta šios sutarties atitiktį Rusijos Federacijos Konstitucijai. Todėl, jei Konstitucinis Teismas būtų veikęs laikydamasis teisės viršenybės principo, jis būtų galėjęs užkirsti kelią Krymo aneksijai ir nutraukti tarptautinio nusikaltimo vykdymą. Tačiau jis to nepadarė, todėl Rusijos Federacijos Konstitucinio Teismo nariams tenka teisinė ir moralinė atsakomybė už tą nusikaltimą ir visas jo pasekmes. Reikia pažymėti, kad teisinė atsakomybė gali apimti baudžiamąją atsakomybę už agresijos nusikaltimą, o moralinė atsakomybė taikoma daug plačiau – už visus nukentėjusiuosius nuo tebevykdomos Rusijos agresijos prieš Ukrainą.

¹³ ESBO Parlamentinė Asamblėja, Rezoliucija dėl nesiliaujančių aiškių, šiurkščių ir neištaisyty Rusijos Federacijos vykdomų ESBO įsipareigojimų ir tarptautinių normų pažeidimų, 2015 m. liepos 5 d.

¹⁴ Europos komisija „Demokratija per teisę“ (Venecijos komisija), Nuomonė Nr. 762/2014 „Ar Ukrainos Krymo Autonominės Respublikos Aukščiausiosios Tarybos sprendimas surengti referendumą dėl tapimo Rusijos Federacijos teritorija arba 1992 m. Krymo Konstitucijos atkūrimo yra suderinamas su konstituciniais principais“, kurią Venecijos komisija priėmė 98-ojoje plenarinėje sesijoje (Venecija, 2014 m. kovo 21–22 d.).

¹⁵ Конституционный закон „О порядке принятия в Российскую Федерацию и образования в ее составе нового субъекта Российской Федерации“. Ši nuostata suformuluota taip: „Pasirašius tarptautinę sutartį, Rusijos Federacijos prezidentas kreipiasi į Rusijos Federacijos Konstitucinį Teismą prašydamas patikrinti, ar konkreti tarptautinė sutartis atitinka Rusijos Federacijos Konstituciją.“

2. „Sutartis dėl Krymo Respublikos priėmimo į Rusijos Federaciją“ Konstituciniam Teismui perduota 2014 m. kovo 18 d. 17.00 val.¹⁶. Vieningą nutarimą (išvadą) dėl šios „sutarties“ konstitucingumo Rusijos Federacijos Konstitucinis Teismas priėmė greičiau nei per parą po to, kai „sutartis“ buvo jam perduota (faktiškai per naktį), t. y. 2014 m. kovo 19 d.¹⁷. Toks procesinis greitis (bylos išnagrinėjimas faktiškai per naktį) nėra įprastas jokiam teismui, įskaitant Rusijos Federacijos Konstitucinį Teismą, ir kelia pagrįstų abejonų dėl Teismo nepriklausomumo rengiant prašomą išvadą.
3. Šias abejones stiprina tai, kad savo išvadoje Rusijos Federacijos Konstitucinis Teismas nenagrinėjo svarbiausių klausimų, kurie jam priklauso pagal jo įgaliojimus ir kuriuos reikėjo spręsti. Teismas pabrėžė, kad jis nesvarsto *tarptautinių sutarčių sudarymo politinio tikslingumo klausimų* ir kad jo išvada yra susijusi tik su teisiniais klausimais¹⁸. Tačiau toliau pateikti klausimai yra aiškiai teisinio pobūdžio ir jie nėra aptarti išvadoje:

- 3.1. Teismas nesvarstė, ar tuo metu Krymas buvo valstybė ir – atitinkamai – ar Teismo iš tikrųjų buvo paprašyta priimti išvadą dėl „tarptautinės sutarties“ (t. y. ar šį dokumentą galima laikyti tarptautine sutartimi). Tai yra pagrindinis klausimas, nes Prijungimo įstatymo 4 straipsnio 2 dalyje nenumatytas naujo subjekto prijungimas prie Rusijos sudarant Rusijos ir kvazivalstybinio darinio sutartį. Savo išvadoje Teismas implicitiškai patvirtino, jog Krymas buvo valstybė, paprasčiausiai turėdamas omenyje tai, kad tik Rusija laikė jį tokiu, ir visiškai nepaisė visos tarptautinės bendruomenės nuomonės. Net Rusijos Federacijos įstatymų leidybos institucija suprato, kad dėl šio klausimo kyla teisinių problemų, nes vos kelios savaitės iki tariamosios „sutarties“ sudarymo, 2014 m. vasario 28 d., Dūmoje pateiktas 2001 m. Prijungimo įstatymo pakeitimo įstatymo projektas¹⁹. Juo siekta įtraukti nuostatą, kuria panaikinamas reikalavimas sudaryti tarptautinę sutartį, „*kai tai neįmanoma <...> dėl to, kad užsienio valstybėje nėra veiksmingos suverenios valstybės valdžios*“²⁰.

¹⁶ Žr. oficialią informaciją Rusijos Federacijos prezidento svetainėje. Prieiga per internetą: <http://www.kremlin.ru/acts/news/20614>.

¹⁷ „Dėl neįsigaliojusios tarptautinės sutarties ir naujų Rusijos Federacijos subjektų sukūrimo konstitucingumo patikros“ (rus. *По делу о проверке конституционности не вступившего в силу международного договора между Российской Федерацией и Республикой Крым о принятии в Российскую Федерацию Республики Крым и образовании в составе Российской Федерации новых субъектов*), 2014 m. kovo 19 d. Prieiga per internetą: www.ksrf.ru.

¹⁸ *Ibid.*, p. 5.

¹⁹ Prijungimo įstatymo pakeitimo projekto 4(2.1) straipsnis, apsvaistytas Europos komisijos „Demokratija per teisę“ (Venecijos komisija) nuomonėje „Ar Federalinio konstitucinio įstatymo, kuriuo keičiamas Rusijos Federacijos federalinis konstitucinis įstatymas „Dėl priėmimo į Rusijos Federaciją ir naujo Rusijos Federacijos subjekto sukūrimo tvarkos“, projektas Nr. 462741-6 atitinka tarptautinę teisę“, Nuomonė Nr. 763/2014, Venecija, 2014 m. kovo 21 d.

²⁰ Pakeitimas buvo atšauktas 2014 m. kovo 17 d. iki Venecijos komisijai pateikiant išvadą dėl šio pakeitimo nepriimtimumo ir dieną prieš tai, kai prezidentas V. Putinas perdavė „Krymo sutartį“ peržiūrėti Konstituciniam Teismui.

- 3.2. Teismas nesvarstė, ar „sutarties“ sudarymo aplinkybės atitiko tarptautinius Rusijos Federacijos įsipareigojimus, kylančius iš bendrosios tarptautinės teisės, visų pirma *ius cogens* įsipareigojimus nenaudoti jėgos ir nesikišti į kitų valstybių vidaus reikalus²¹. Pagal 1969 m. Vienos konvencijos dėl tarptautinių sutarčių teisės 53 straipsnį sutartis yra niekinė *ab initio*, jei jos sudarymo metu ji prieštarauja imperatyviosioms bendrosios tarptautinės teisės normoms.
- 3.3. Teismas nenagrinėjo, ar vadinamoji sutartis su Krymu atitiko tarptautinius Rusijos įsipareigojimus, ypač prisiimtus Ukrainai. Venecijos komisija padarė išvadą, kad sutartį sudariusios valdžios institucijos ir Konstitucinis Teismas privalėjo svarstyti kitas Rusijos sudarytas sutartis, t. y. tas, kurios turi įtakos Krymo ir jo sienų statusui ir sukuria iš tarptautinės teisės kylančias teises ir pareigas, kurias galėjo suvaržyti „Krymo sutartis“²².
- 3.4. Teismas taip pat nesvarstė, ar šis konkretus susitarimas iš tikrųjų atitinka ESBO principus, įskaitant 1975 m. Helsinkio baigiamąjį aktą (visų pirma nusistovėjusius valstybių teritorinio vientisumo ir jų sienų neliečiamumo principus).
4. Apskritai, būdami profesionalai ir aukštos kvalifikacijos teisininkai, Rusijos Federacijos Konstitucinio Teismo teisėjai turėjo suprasti ir puikiai suvokė akivaizdų veiklos, kurioje dalyvavo priimdami išvadą, neteisėtumą ir nusikalstamumą, visų pirma tai, kad jie sudarė sąlygas įvykdyti tarptautinį agresijos nusikaltimą – užsienio teritorijos aneksiją, kas vienareikšmiškai buvo draudžiama ir pagal bendrąją tarptautinę teisę, ir pagal dvišales sutartis su Ukraina (taip pat ir pagal Rusijos Federacijos Konstituciją).
5. Tokiu būdu veikdamas, Rusijos Konstitucinis Teismas pažeidė ir pagrindinius Europos konstitucinių teismų konferencijos principus, visų pirma teismų nepriklausomumo ir teisės

Venecijos komisija *inter alia* padarė išvadą, kad veiksmai, atlikti įgyvendinant įstatymo projektą, „būtų neteisėti ir pagal tarptautinę teisę, ir pagal Rusijos Federacijos Konstituciją ir kad juos būtų galima ginčyti ne tik tarptautiniu lygmeniu, bet ir Rusijos Federacijos Konstituciniame Teisme.“ Žr. *ibid.*, 45 punktas.

²¹ Pagal Rusijos Federacijos Konstitucijos 15 straipsnio 4 dalį „visuotinai pripažinti tarptautinės teisės principai ir normos, taip pat Rusijos Federacijos tarptautiniai susitarimai turėtų būti neatsiejama jos teisinės sistemos dalis“. Tai buvo nusistovėjusi Rusijos Konstitucinio Teismo praktika, kad Rusija privalo laikytis ne tik nacionalinės, bet ir tarptautinės teisės. Konstitucinis Teismas nustatė, kad „visuotinai pripažinti tarptautinės teisės principai bei normos ir tarptautinės sutartys pagal Konstitucijos 15 straipsnio 4 dalį yra sudedamosios Rusijos Federacijos teisinės sistemos dalys ir jų turi būti sąžiningai laikomasi, taip pat ir vidaus teisėje“. Žr. 1995 m. liepos 31 d. nutarimo Nr. 10-II „Dėl konstitucinės teisės ir tvarkos atkūrimo Čėčėnijos Respublikos teritorijoje priemonių“ 5 punktą.

²² Europos komisija „Demokratija per teisę“ (Venecijos komisija), Nuomonė Nr. 763/2014 „Ar Federalinio konstitucinio įstatymo, kuriuo keičiamas Rusijos Federacijos federalinis konstitucinis įstatymas „Dėl priėmimo į Rusijos Federaciją ir naujo Rusijos Federacijos subjekto sukūrimo tvarkos“, projektas Nr. 462741-6 atitinka tarptautinę teisę“, 44–45 punktai. „Krymo sutartis“ pažeidė kelias Rusijos Federacijos dvišales sutartis Ukrainos teritorijos atžvilgiu: 1) 1997 m. Rusijos Federacijos ir Ukrainos draugystės ir bendradarbiavimo sutartį (Rusijos Federacijos ratifikuotą 1999 m. kovo 2 d.); 2) 2003 m. Rusijos Federacijos ir Ukrainos sutartį dėl Rusijos ir Ukrainos valstybės sienos (Rusijos Federacijos ratifikuotą 2004 m. balandžio 22 d.).

viršenybės. Pagal Europos konstitucinių teismų konferencijos statuto 6 straipsnio 1 dalies a punktą tikrieji šios organizacijos nariai savo teisminę veiklą turi vykdyti savarankiškai, vadovaudamiesi pagrindiniais demokratijos bei teisės viršenybės principais ir pagarba žmogaus teisėms. Todėl Rusijos Federacijos Konstitucinis Teismas, priėmęs išvadą, kuri atvėrė kelią neteisėtai Krymo aneksijai, nebeatitinka Europos konstitucinių teismų konferencijos tikrosios narystės kriterijų.

Vieši Rusijos Federacijos Konstitucinio Teismo pirmininko pareiškimai

Eidamas Rusijos Federacijos Konstitucinio Teismo pirmininko pareigas, Valerijus Zorkinas su Teismo veikla nesusijusiuose leidiniuose ir viešose kalbose atvirai pripažįsta, kad kai kuriais atvejais Rusijos veikla neatitinka tarptautinės teisės reikalavimų, ir pateikia teorijų, kuriomis siekia pateisinti Rusijos Federacijos elgseną tarptautinėje arenoje²³ kaip pastangas sumažinti „didėjančios tarptautinės savivalės tendenciją“ ir reakciją į „šiurkščius Jungtinių Valstijų ir jos sąjungininkių padarytus tarptautinės teisės pažeidimus“²⁴. V. Zorkinas vaizduoja Rusiją kaip valstybę, ginančią save ir visą civilizaciją nuo dar vienos Vakarų (ir šalyje esančių Vakarams palankių) „civilizuotų barbarų“ invazijos, tariamai vykdomos naudojant tokius būdus ir mechanizmus kaip postmodernistinis informacijos klastojimas, akivaizdžiai įžūlus teisės aiškinimas ir ekonominės sankcijos. Tačiau, pasak V. Zorkino, „dėl savo masto ir tikslų ši invazija yra visiškai panaši į barbariškas Vokiečių ordino riterių ar Napoleono kariuomenės invazijas“²⁵.

Toks Rusijos Federacijos Konstitucinio Teismo pirmininko diskursas rodo, kad V. Zorkinas veikia kaip Rusijos oficialiosios valstybinės propagandos atstovas. Tai visų pirma matyti ir iš jo pareiškimų apie Krymo aneksiją ir kitus sunkius jo valstybės padarytus tarptautinės teisės pažeidimus.

1. Viename pirmųjų savo straipsnių, paskelbtų aneksavus Krymą (2015 m. kovo 24 d. oficialiajame vyriausybės leidinyje *Rossijskaja gazeta* (rus. *Российская газета*))²⁶,

²³ Viešai paskelbta Rusijos Federacijos Konstitucinio Teismo svetainėje. Žr. Выступления Председателя Конституционного Суда Российской Федерации. Prieiga per internetą: <http://www.ksrf.ru/ru/News/Speech/Pages/default.aspx>.

²⁴ ZORKIN, V. *Civilization of Law and Development of Russia*, 2015, p. 264. Taip pat žr. paskaitą „Trust to the Law – the Way to Resolve Global Crises“, skaitytą Tarptautinio teisės forumo, surengto 2016 m. gegužės 19 d. Sankt Peterburge, dalyviams. Prieiga per internetą: <http://www.ksrf.ru/ru/News/Speech/Pages/ViewItem.aspx?ParamId=78>.

2015 m. kovo 23 d. straipsnyje V. Zorkinas teigia, kad Rusijos veiksmais dėl Krymo skubiai bandyta ištaisyti naujos Kijevo valdžios padarytus didžiausius savo piliečių pagrindinių teisių ir laisvių pažeidimus. Prieiga per internetą: <https://www.zakon.kz/4698714-pravo-i-tolko-pravo-v.-zorkin-doktor.html> ir <http://universe-tss.su/main/politika/russia/18573-valeriy-zorkin-pravo-i-tolko-pravo.html>. Pirmą kartą paskelbtas leidinyje *Российская газета*, Nr. 6631 (60), 2015 m. kovo 24 d.

²⁵ ZORKIN, V. Pravo i tol'ko pravo. *Российская газета*, Nr. 6631 (60), 2015 m. kovo 24 d. Prieiga per internetą: <http://m.rg.ru/2015/03/23/zorkin-site.html>.

²⁶ *Ibid.*

V. Zorkinas puola Rusijos Konstitucinio Teismo išvados, kuri atvėrė kelią neteisėtai Krymo aneksijai, kritikus ir teigia, kad „<...> mūsų [Teismo] aiškinimas buvo pagrįstas ir leistinas. Todėl Krymas yra visiškai mūsų.“ Tame pačiame straipsnyje V. Zorkinas taip pat iš esmės pripažįsta, kad Rusijos Federacijos Konstitucinis Teismas pasitarnavo kaip įrankis Krymui aneksuoti, neveikė kaip nepriklausoma teisminė institucija, ir teigia, kad, „<...> be to, Rusija turėjo dar kartą nedelsdama reaguoti (be kita ko, *pasinaudodama Konstituciniu Teismu*) į naują grėsmę Kryme gyvenantiems piliečiams. Šį kartą jai teko apsvarstyti ir priimti teisinius sprendimus po to, kai tie piliečiai teisėtai ir demokratiškai išreiškė savo valią.“²⁷

2. Savo knygoje *Civilization of Law and Development of Russia*, kuri buvo išleista 2015 m., V. Zorkinas aiškiai pripažįsta, kad Rusija darė įtaką Krymo referendumui ir kad taip ji pažeidė tarptautinę teisę. Vis dėlto tokią elgseną jis pateisina išgalvotomis grėsmėmis, tariamai kylančiomis Kryme gyvenančių rusų saugumui:

Ar Rusija padėjo surengti šį referendumą? Žinoma, padėjo. Kryme dislokuotas Rusijos Juodosios jūros laivynas užkirto kelią *ties Kryme veikiančioms islamo organizacijų teroristams (Hizub ut-Tahrir ir kitiems)* destabilizuoti sociopolitinę situaciją, tiek *ginkluotiems neonacių kovotojams iš Vakarų ir Vidurio Ukrainos* įsiveržti į pusiasalį rusų „pacifikacijos“ tikslu.

Ar šie Rusijos veiksmai gali atrodyti ginčytini tarptautinės teisės požiūriu? Manychiau, galėtų. Tačiau privalau pabrėžti, kad tai buvo būtinas ir neišvengiamas atsakas į *akivaizdžiai neteisėtus Kijevo valdžios, įvykdžiusios perversmą, veiksmus* ir į tiesioginę karinę grėsmę, kurią Kryme gyvenančių rusų saugumui kėlė islamo radikalai ir Ukrainos neonaciai. Rusija negalėjo laikyti šių grėsmių kitokiomis nei karinėmis. Kaip žinome, karinės grėsmės akivaizdoje taikomas kitoks veiksmų teisinis reguliavimas nei taikos metu²⁸.

3. 2016 m. gegužės 19 d. skaitytoje paskaitoje V. Zorkinas, vartodamas panašius terminus, taip pat atvirai pripažįsta Rusijos dalyvavimą nuo pat aneksijos proceso pradžios, ir pateikia toki patį pateisinimą:

Dėl šių priežasčių Rusija nedelsdama ėmėsi veiksmų, atsižvelgdama į Krymo referendumo rezultatus ir prašymą priimti Krymą ir Sevastopolį į Rusijos sudėtį. Dėl šių priežasčių ir *neonacių „banderininkų ginkluotiems būriams“* pradėjus telkti ir ginkluoti „baudžiamuosius traukinius“ siekiant numalšinti Krymo gyventojus, Rusijos karinio jūrų laivyno bazės daliniai Sevastopolyje perėmė į Krymą vedančių geležinkelių ir greitkelių kontrolę ir sustabdė *neonacių gaujų* skverbimąsi į pusiasalį²⁹.

²⁷ *Ibid.*

²⁸ ZORKIN, V. *Civilization of Law and Development of Russia*, p. 264.

²⁹ ZORKIN, V. Paskaita „Trust to the Law – the Way to Resolve Global Crises“, skaityta Tarptautinio teisės forumo, surengto 2016 m. gegužės 19 d. Sankt Peterburge, dalyviams. Prieiga per internetą: <http://www.ksrf.ru/ru/News/Speech/Pages/ViewItem.aspx?ParamId=78>.

4. Pateisindamas neteisėtus Rusijos veiksmus, Rusijos Konstitucinio Teismo pirmininkas V. Zorkinas nedvejodamas užgauliai ir niekinamai kalba apie Rusijos veiksmams nepritariančius žmones ir tautas:

4.1. Maidano revoliuciją (Orumo revoliuciją) V. Zorkinas vadina ginkluotu neonacių perversmu Ukrainoje. Skaitydamas viešą paskaitą 2016 m. gegužės mėn. vykusio Tarptautinio teisinio forumo dalyviams, jis pareiškė:

2014 m. pradžioje buvo atskleista, kad diplomatinės atstovybės, taip pat tam tikros ne pelno organizacijos, įsteigtos JAV ir keliose Europos Sąjungos šalyse, akivaizdžiai ir beveik atvirai dalyvauja rengiant ir vykdant ginkluotą neonacių perversmą Ukrainoje. Toks akivaizdus Rusijos esminių strateginių interesų regione nepaisymas buvo paskutinė pastarosios užsienio politikos lankstumo riba³⁰.

4.2. Ukrainos ginkluotąsias pajėgas V. Zorkinas vadina „Ukrainos nacių gaujomis“, „neonacių banderininčių ginkluotais būriais“. Be anksčiau cituotos jo knygos ištraukos, jis nuolat vartoja šiuos žodžius savo viešose kalbose; pavyzdžiui, 2016 m. gegužės 19 d. kalboje net šešis kartus jis taip pavadino Ukrainą ir jos valdžios institucijas³¹.

4.3. V. Zorkinas užsimena, kad vietiniai musulmonai (Krymo totoriai), kurie nepritaria Rusijos okupacijai, turi būti siejami su teroristinėmis islamo organizacijomis (žr. pirmesnę jo knygos citatą)³².

5. Pateisindamas Rusijos agresiją Gruzijoje, V. Zorkinas iškraipo tarptautinių teisinių dokumentų prasmę ir tikrus faktus ir užgauliai bei niekinamai kalba apie Gruzijos vadovus:

5.1. Padėtį Gruzijoje 2008 m. V. Zorkinas apibūdina kaip „Gruzijos agresiją“³³.

5.2. V. Zorkinas teigia, kad Gruzija „užpuolė Rusijos taikos palaikymo pajėgų įrenginius, taip pat nepripažintos Pietų Osetijos Respublikos miestus ir kaimus, taip iš esmės įvykdydama genocido aktą“³⁴.

³⁰ *Ibid.*

³¹ *Ibid.*

³² ZORKIN, V. *Civilization of Law and Development of Russia*, p. 264.

³³ ZORKIN, V. Projti po lezviju prava, 13.8.2008. Prieiga per internetą: <http://www.rg.ru/2008/08/13/zorkin.html>; ZORKIN, V. Paskaita „Trust to the Law – the Way to Resolve Global Crises“, skaityta Tarptautinio teisės forumo, surengto 2016 m. gegužės 19 d. Sankt Peterburge, dalyviams. Prieiga per internetą: <http://www.ksrf.ru/ru/News/Speech/Pages/ViewItem.aspx?ParamId=78>.

³⁴ ZORKIN, V. Projti po lezviju prava, 13.8.2008. Prieiga per internetą: <http://www.rg.ru/2008/08/13/zorkin.html>. Iš tikrųjų teisinis genocido ir agresijos sąvokas V. Zorkinas vartoja ne jų taikymo srityje.

5.3. Kalbėdamas apie konfliktą Gruzijoje, V. Zorkinas pasirenka tam tikrus aspektus ir pabrėžia tik tas Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos rezoliucijos dalis, kurios, jo nuomone, tinka jo tezei:

Europos Tarybos Parlamentinė Asamblėja pripažino, kad Gruzija pirmoji panaudojo ginkluotą jėgą, priimdama 2008 m. spalio 2 d. Rezoliuciją Nr. 1633, kurioje aiškiai nurodyta, kad Cchinvalį pradėta apšaudyti artilerine ugnimi Gruzijos karinėms pajėgoms apie tai neperspėjus³⁵.

V. Zorkinas net neužsimena apie tos pačios rezoliucijos dalis, kuriose Rusijos kontrataką Europos Tarybos Parlamentinė Asamblėja apibūdina kaip „tiesioginį išpuolį prieš Gruzijos suverenitetą <...> arba kaip Rusijos bandymą daryti įtaką „artimojo užsienio“ valstybei, pažeidžiant savo įsipareigojimą, prisiimtą stojant į Europos Tarybą, atsisakyti tokios sąvokos“. Jis net nepamini Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos išvados, kad sąvoka „piliečių apsauga užsienyje“, kurią savo straipsniuose entuziastiškai gina V. Zorkinas, pagal dabartinę tarptautinę teisę yra nepriimtina³⁶.

5.4. Tuometinį Gruzijos prezidentą M. Saakašvilį V. Zorkinas yra netiesiogiai išvadinęs „kalės vaiku“³⁷:

Visada yra žmonių, kurie interesus laiko svarbesniais už vertybes. Šie žmonės nebūtinai atvirai neigia vertybes. Jie gali pradėti naudotis demokratinėmis vertybėmis interesų labui, neteisingai ir iškreiptai aiškindami šias vertybes, remdamiesi aukštais principais ir slapta šaipydami. Ar kažko panašaus nereiškia teiginys: „Taip, jis yra kalės vaikas; bet jis yra savas kalės vaikas“? Be to, ar šis teiginys netapo JAV principu bandant nusišalinti daugybę žmogaus teisių pažeidimų, kuriuos daro jos remiami marionetiniai režimai? Kol politikoje bus taikoma koncepcija „savas kalės vaikas“, laimės netgi ne interesai paminant vertybes, o „kalės vaikai“³⁸.

6. Viename iš neseniai oficialiajame vyriausybės leidinyje *Rossijskaja gazeta*³⁹ paskelbtu straipsnių V. Zorkinas tokia pačia įžeidžiančia ir žeminančia kalba tesia oficialiąją Rusijos propagandą Ukrainos, Lietuvos ir kitų šalių atžvilgiu. Visų pirma jis pateisina Rusijos agresiją

³⁵ ZORKIN, V. *Civilization of Law and Development of Russia*, p. 263.

³⁶ Europos Tarybos Parlamentinė Asamblėja, Rezoliucija Nr. 1633 (2008) „Gruzijos ir Rusijos karo pasekmės“, 6–7 punktai.

³⁷ Neoficialus vertimas. Visa citata rusų kalba: „Всегда есть люди, ставящие интересы выше ценностей. Эти люди не обязательно будут открыто отвергать ценности. Они могут начать использовать ценности ради интереса, толкая ценности превратно, извращая их, апеллируя к высоким принципам и внутренне ухмыляясь. Разве не выражением чего-то подобного является утверждение: „Да, это сукин сын, но наш сукин сын“? И разве это утверждение не стало принципом США в отбеливании массовых нарушений прав человека своих марионеточных режимов? До тех пор пока в политике будут оперировать понятием „наш сукин сын“, торжествовать будут даже не интересы в ущерб ценностям, а просто эти „сукины дети“.“ ZORKIN, V. *Projti po lezviju prava*, 13.8.2008. Prieiga per internetą: <http://www.rg.ru/2008/08/13/zorkin.html>.

³⁸ *Ibid.*

³⁹ ZORKIN, V. *Na puti k bezzakoniju? Rossijskaja gazeta*, Nr. 7388 (222), 2017 m. spalio 3 d. Prieiga per internetą: <https://rg.ru/2017/10/02/zorkin-zapad-podmenil-mezhdunarodnoe-pravo-mifologizaciej-spravedlivosti.html>.

prieš Ukrainą, kaltindamas šią šalį vykdant neonacių politiką ir abejodamas Ukrainos valdžios teisėtumu; tokie patys kaltinimai pateikti Lietuvai ir kitoms šalims, smerkiančioms agresyvią Rusijos politiką:

„<...> teisėta politinė ir humanitarinė Rusijos parama Pietryčių Ukrainos piliečių kovai su ginkluotais nacistiniais „savanorių batalionais“ apibūdinama kaip „Rusijos karinė agresija“.“

„<...> ginkluotas perversmas Ukrainoje buvo vykdomas pirmiausia mobilizavus seniai tam besirengusių neonacių banderininkų ginkluotus būrius ir vyko su atvirai nacistiniais šūkais. Ekspertai ir politikai žino, kad ši akivaizdžiai neonacistinį perversmą paradoksaliu būdu viešai ir oficialiai palaikė tiek JAV ir įtakingiausios Europos šalys, tiek (be to, ypač karštai) Lietuva. Palaikė, nepaisydamos Vakarų žurnalistų publikuotų nuotraukų ir vaizdo medžiagos, fiksuojančios ginkluotus nacistų kovotojus Maidano barikadose, nepaisydamos masinių ginkluotų neonacių eitynių su deglais Kijevo gatvėmis skanduojant „Maskolius – ant peilių“.“

„Iš karto po Kijevo pučo Ukrainoje prasidėjo kampanija, kurios metu imta oficialiai šlovinti kaip didvyrius banderininkų nacistų lyderius, aktyviai bendradarbiavusius su Hitlerio Vokietijos naciais ir dar uoliau nei jų vokiečių globėjai ir įkvėpėjai naikinčius žydus, kitus „nearijus“.“

„Pasaulio bendruomenės apgailestavimui ir gėdai, tokios tendencijos būdingos ne tik Ukrainai ir Lietuvai. Reguliarios „Waffen-SS veteranų eitynės“ vyksta ir kitose Baltijos respublikose.“

„Neonacių suvažiavimai ir eitynės taip pat vyksta Lenkijoje, Bulgarijoje, Slovakijoje, Vokietijoje, kitose šalyse.“

„<...> palaikyti neonacių banderininkų pučo Kijeve susirinko nemažai neonacių iš daugelio pasaulio šalių. Dauguma jų jau „Maidano protestų“ metu Kijevo barikadose atvirai prieš kameras puikavosi nacistine simbolika ir nacistiniais šūkais, o paskui, prisidėję prie neonacių „savanorių batalionų“, aktyviai dalyvavo karo veiksmuose prieš taikius Pietryčių Ukrainos gyventojus.“

„<...> NATO šalių finansinė, politinė, karinė parama vadinamajai „antiteroristinei operacijai“, kurią Kijeve įsteigta neobanderininkų valdžia neteisėtai vykdė prieš Rytų Ukrainos regiono piliečius, nežmoniška panaudodama sunkiąją ginkluotę prieš civilius gyventojus, šiame nepaskelbtame kare dalyvaujant daugybei „savanorių“, įskaitant nacistus iš įvairių pasaulio šalių, – tai kilnus „Ukrainos teritorijos vientisumo gynimas“? Ir kodėl tokia pati Rusijos parama Ukrainos rytinės dalies gyventojų, nepripažinusių neofašistinės banderininkų valdžios Kijeve, kovai, į kurią įsitraukė tokie patys savanoriai iš Rusijos ir kitų pasaulio šalių, su nacistiniais „savanorių batalionais“ ir Ukrainos armija – tai „Rusijos įvykdyta Ukrainos teritorijos okupacija“?“

7. V. Zorkino įprotis kalbėti tam tikromis užuominomis ir iškraipyti faktus taip pat labai akivaizdus jo pastaboje apie prezidento B. Obamos kalbą, kurią jis palygino su Adolfo Hitlerio ir vokiečių nacių vadų kalbomis. Teigdamas, kad Jungtinės Valstijos „tiesioginiais politiniais ir kariniais veiksmais pernelyg kišasi į suverenių valstybių vidaus reikalus neturėdamos JT

įgaliojimo“, ir pabrėždamas, kad pastaraisiais metais „tezė apie Amerikos valstybės ir Amerikos žmonių išrankumą, išskirtinumą ir ypatingas pasaulines teises“ vis atkakliau ir atviriau išreiškiama Jungtinių Valstijų užsienio politikos dokumentuose ir Jungtinių Valstijų pareigūnų kalbose, V. Zorkinas teigia:

Ši tezė ir toks atkaklumas ją pateikiant negali nekelti nerimo ne tik mums, teisininkams, nes kiekvienas nešališkas išsilavinęs žmogus žino, kad posovietiniu laikotarpiu Jungtinės Valstijos nuolat vengė tarptautinių JT standartų, panašiai kaip Hitlerio Vokietija, nepaisydama Tautų Lygos institucijos. *Be to, kiekvienas nešališkas išsilavinęs žmogus šiame B. Obamos pareiškime mato beveik pažodinę vokiečių Trečiojo reicho pagrindinių politikų ir propagandininkų, įskaitant Adolfą Hitlerį, citatą. Iš tiesų, B. Obama pasakė tą patį, ką anksčiau apie vokiečių išskirtinumą teigė vokiečių nacių vadai pradėdami Antrąjį pasaulinį karą*⁴⁰.

Taigi viešais V. Zorkino pareiškimais nuosekliai siekiami pateisinti Rusijos padarytus rimtus tarptautinės teisės pažeidimus (įskaitant Krymo aneksiją) ir Rusijos politiką apskritai. Juose pilna ir faktų, ir teisės iškraipymų ir klastočių, užgaulių ir niekinamų pasakymų apie Ukrainą, Krymo totorius, kitas tautas ir žmones, kurie nepitaria agresyviai Rusijos politikai. Tie vieši pareiškimai galėtų būti laikomi prieštaraujančiais viešajai tvarkai ir kai kuriais atvejais labai artimais baudžiamosioms veikoms, tokioms kaip karo propaganda, nacionalinės neapykantos kurstymas arba neapykantą kurstanti kalba, tarptautinių nusikaltimų neigimas, pateisinimas arba sumenkinimas.

Rusijos Konstitucinio Teismo doktrina, skirta Rusijai apsaugoti nuo jos prisiimtų tarptautinių įsipareigojimų laikymosi

Atsižvelgiant į šias aplinkybes, taip pat verta paminėti, kad Rusijos Federacijos Konstitucinis Teismas neseniai suformavo doktriną, apsaugančią Rusijos Federaciją nuo jos prisiimtų tarptautinių įsipareigojimų laikymosi. Šia doktrina Konstitucinis Teismas jau naudojasi atleisdamas Rusijos Federaciją nuo pareigos įgyvendinti Rusijai nepalankius Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – EŽTT) sprendimus. Ši doktrina bus neabejotinai taikoma, jei Rusijos Federacijos atžvilgiu

⁴⁰ Šis teiginys greičiausiai pagrįstas kalba, kurią prezidentas B. Obama pasakė 2014 m. gegužės 28 d. vykusioje Jungtinių Amerikos Valstijų karo akademijos diplomų įteikimo ceremonijoje. Kadangi V. Zorkinas rėmėsi tik pirmu pastraipos sakiniu, pateikta visa pastraipa gali padėti suprasti visą kontekstą: „Tvirtai tikiu Amerikos išskirtinumu. Tačiau mus išskirtinius daro ne mūsų gebėjimas pažeisti tarptautines normas ir teisės viršenybę, o mūsų pasiryžimas juos patvirtinti savo veiksmais. (Plojimai.) Būtent todėl toliau atkakliai sieksiu, kad Gvantanamo kalėjimas būtų uždarytas, nes pagal Amerikos vertybes ir teises tradicijas negalima neterminuotai kalinti žmonių už mūsų valstybės sienų. (Plojimai.) Būtent todėl įvedame naujus žvalgybinės informacijos rinkimo ir naudojimo Amerikoje apribojimus; mes turėsime mažiau partnerių ir būsime mažiau veiksmingi, jei išivyras nuomonė, kad sekame paprastus piliečius. (Plojimai.) Amerika ne tik bet kokia kaina remia stabilumą ar konflikto nebuvimą. Remiame patvaresnę taiką, kurią galima pasiekti tik užtikrinant galimybes ir laisvę visiems žmonėms.“ Visą kalbą galima rasti: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2014/05/28/remarks-president-united-states-military-academy-commencement-ceremony>.

tarptautiniai teismai priimtų kokį nors sprendimą, susijusį su neteisėta Krymo aneksija arba apskritai su Rusijos agresija prieš Ukrainą.

1. V. Zorkinas pradėjo viešai kelti Rusijos Konstitucijos viršenybės prieš jos tarptautinius įsipareigojimus idėją po to, kai 2010 m. spalio 7 d. EŽTT priėmė sprendimą⁴¹, kuriame atvirai kritikavo Rusijos Konstitucinį Teismą dėl jo 2009 m. nutarimo. Po šio EŽTT sprendimo 2010 m. spalio 29 d. leidinyje *Rossijskaja gazeta* V. Zorkinas paskelbė straipsnį „Laikymosi riba“, kuriame EŽTT sprendimą apibūdino kaip Rusijos Konstitucinio Teismo ir EŽTT santykių lūžį⁴². V. Zorkino nuomone, buvo būtina nustatyti „Rusijos nuolankumo ribą“ EŽTT atžvilgiu ir „sukurti šalies suvereniteto apsaugos mechanizmą“⁴³.
2. 2011 m. gegužės 17 d. konferencijoje, surengtoje minint 65-ąsias Niurnbergo proceso metines, V. Zorkinas ne kartą pareiškė esąs nusistatęs prieš „liberalų visuotinį“ „tarptautinės teisės viršenybės prieš nacionalinę teisę“ principą ir teigė, kad šis principas yra tik beprasme precedento neturinčio Niurnbergo proceso kopija, kurią mėginama taikyti „visais atskiru, o kartais ir abejotinių tarptautinių kolizijų atvejais“⁴⁴.
3. Svarbiausi doktrinos aspektai buvo suformuluoti 2015 m. liepos 14 d. Rusijos Konstitucinio Teismo nutarime, kuriame Teismas pažymi, kad EŽTT plėtoja Europos žmogaus teisių konvenciją taip, kad tai prieštarauja Rusijos Federacijos Konstitucijai. Kaip nurodoma Rusijos Konstitucinio Teismo pranešime spaudai,

Rusijos dalyvavimas tarptautinėje sutartyje nereiškia šalies suvereniteto atsisakymo; taigi nei Europos konvencija, nei konvencija pagrįstos EŽTT teisinės pozicijos negali panaikinti Rusijos Konstitucijos viršenybės. Praktiškai įgyvendinti jas Rusijos teisinėje sistemoje galima tik jei pripažįstama, kad Rusijos pagrindinis įstatymas turi aukščiausią teisinę galią. Rusijos Federacijos Konstitucija ir Europos konvencija yra grindžiamos bendromis pagrindinėmis vertybėmis, todėl prieštaravimų paprastai nekyla, tačiau jų gali kilti, jei EŽTT aiškina Konvenciją taip, kad tai prieštarauja Konstitucijai. Susidarius tokiai padėčiai, Rusija, remdamasi pagrindinio įstatymo viršenybe, bus priversta tiesiogiai nesilaikyti Strasbūro teismo sprendimo⁴⁵.

⁴¹ Puiki šios bylos santrauka pateikta tinklaraščio įrašė „ECHR and Promotion of the Rule of Law in Russia“. Prieiga per internetą: <http://echrussia.blogspot.lt/2012/08/konstantin-markin-threw-military-court.html>, 2012 m. rugpjūčio 26 d.

⁴² Žr. ZORKIN, V. Предел уступчивости, 2010 m. spalio 29 d. Prieiga per internetą: <https://rg.ru/2010/10/29/zorkin.html>.

⁴³ Žr. Russia: Chief Justice Insists on Limited Application of International Court Rulings 8 December 2010. Prieiga per internetą: <http://loc.gov/law/foreign-news/article/russia-chief-justice-insists-on-limited-application-of-international-court-rulings/>.

⁴⁴ ZORKIN, V. „Правовые результаты Нюрнбергского процесса и их современное значение“ (Санкт-Петербург, 16 мая 2011 г.). Доклад на международной научной конференции, посвященной 65-летию Нюрнбергского процесса (Санкт-Петербург, 16 мая 2011 г.). („Niurnbergo proceso teisiniai padariniai ir šiuolaikinė jų reikšmė“. Pranešimas, perskaitytas tarptautinėje mokslinėje konferencijoje, skirtoje 65-osioms Niurnbergo proceso metinėms, 2011 m. gegužės 16 d.). Prieiga per internetą: www.ksrf.ru.

⁴⁵ 2015 m. liepos 14 d. nutarimas Nr. 21-II/2015. Santrauką anglų kalba galima rasti: <http://www.ksrf.ru/en/Decision/Judgments/Documents/resume%202015%2021-%D0%9F.pdf>.

Be to, šiuo Rusijos Konstitucinio Teismo nutarimu visi žemesnės instancijos nacionaliniai teismai buvo įpareigoti sustabdyti visų jiems pateiktų bylų nagrinėjimą ir kreiptis į Konstitucinį Teismą, kad šis atliktų teisės aktų, kuriuose EŽTT nustatė trūkumų, konstitucingumo patikrą.

4. 2015 m. priimtas federalinis konstitucinis įstatymas, kuriuo įtvirtinta Rusijos Konstitucinio Teismo teisė spręsti dėl Strasbūro teismo sprendimo konstitucingumo⁴⁶. 2016 m. balandžio 19 d. Rusijos Konstitucinis Teismas pripažino, kad 2013 m. EŽTT sprendimo vykdymas byloje *Anchugov ir Gladkov prieš Rusiją* buvo „neįmanomas, nes prieštaravo Rusijos Konstitucijai“⁴⁷. 2017 m. sausio 19 d. Rusijos Konstitucinis Teismas pritaikė šią doktriną, kai paskelbė, kad EŽTT sprendimas dėl kompensacijos mokėjimo *Yukos* byloje pažeidžia Rusijos Konstituciją ir kad jis negali būti vykdomas⁴⁸.

⁴⁶ 2015 m. gruodžio 14 d. įstatymas Nr. 7-FKZ.

⁴⁷ Постановление Конституционного Суда Российской Федерации по делу о разрешении вопроса о возможности исполнения в соответствии с Конституцией Российской Федерации постановления Европейского Суда по правам человека от 4 июля 2013 года по делу „Анчугов и Гладков против России“ в связи с запросом Министерства юстиции Российской Федерации, 19 апреля 2016 года. Prieiga per internetą: www.ksrf.ru.

⁴⁸ Постановление Конституционного Суда Российской Федерации по делу о разрешении вопроса о возможности исполнения в соответствии с Конституцией Российской Федерации постановления Европейского Суда по правам человека от 31 июля 2014 года по делу „ОАО „Нефтяная компания „ЮКОС“ против России“ в связи с запросом Министерства юстиции Российской Федерации, 19 января 2017 года. Prieiga per internetą: www.ksrf.ru.